

Sygn. akt IV KK 455/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 kwietnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Gierszon (przewodniczący)

SSN Jacek Błaszczyk

SSN Włodzimierz Wróbel (sprawozdawca)

Protokolant Edyta Demiańczuk - Komoń

przy udziale prokuratora Instytutu Pamięci Narodowej Andrzeja Golca
w sprawie **J. K.**

w przedmiocie zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 20 kwietnia 2022 r.,

kasacji, wniesionej przez Prokuratora Generalnego

od orzeczenia Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 9 grudnia 2019 r., sygn. akt II AKa (...) utrzymującego w mocy orzeczenie

Sądu Okręgowego w K.

z dnia 21 czerwca 2018 r., sygn. akt III K (...),

**uchyla zaskarżone orzeczenie i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania w
postępowaniu odwoławczym.**

UZASADNIENIE

Orzeczeniem Sądu Okręgowego w K. z dnia 21 czerwca 2018 r. (sygn. akt III K (...)) uznano, że J. K. złożył w dniu 7 sierpnia 2017 r. zgodne z prawdą

oświadczenie lustracyjne. Orzeczenie to zostało utrzymane w mocy orzeczeniem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 9 grudnia 2019 r. (sygn. akt II AKa (...)).

Od powyższego orzeczenia kasację na niekorzyść lustrowanego w trybie art. 21b ust. 6 pkt 1 ustawy z dnia 21 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944 - 1990 oraz treści tych dokumentów (t. j. Dz.U z 2020, poz. 306 - dalej zwanej ustawą lustracyjną) w związku z art. 521 § 1 k.p.k. wniosł Prokurator Generalny, zarzucając przedmiotowemu rozstrzygnięciu:

„I. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisów prawa materialnego, to jest 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej w związku z art. 129 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Urzędzie Ochrony Państwa (Dz.U. nr 30 poz. 180 ze zm.) w związku z przepisami zarządzenia nr (...) z dnia 10 maja 1990 roku w sprawie zaprzestania działalności Służby Bezpieczeństwa, w szczególności z § 6 tego zarządzenia, polegające na tym, iż Sąd Apelacyjny w (...) orzekając o utrzymaniu w mocy orzeczenia Sądu Okręgowego w K. z dnia 21 czerwca 2018 roku, sygn. III K (...) stwierdzającego że J. K. złożył zgodne z prawdą oświadczenie lustracyjne, nie zastosował wymienionych przepisów, w następstwie podzielenia błędnego poglądu prawnego uznającego, że osoba będąca w okresie od dnia 1 stycznia 1984 roku do dnia 31 lipca 1990 roku funkcjonariuszem Wydziału Łączności Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w K., nie pełniła służby w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu wyżej przywołanych przepisów ustawy lustracyjnej, co nastąpiło w wyniku przeprowadzenia ich nieprawidłowej wykładni opartej na niewłaściwej identyfikacji cech decydujących o uznaniu tej jednostki za organ bezpieczeństwa państwa, podczas gdy prawidłowa wykładnia i kwalifikacja prawna przyjęta w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2015 roku o sygnaturze III UZP 8/15, jednoznacznie wskazuje, że jednostka, w której pełnił służbę lustrowany była organem bezpieczeństwa państwa zgodnie z definicją zawartą w ustawie lustracyjnej,

II. rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisów prawa procesowego, a to art. 433 § 2 k.p.k. i art. 457 § 3 k.p.k. w związku z art. 7 k.p.k. polegające na:

- zaniechaniu przez Sąd Apelacyjny w (...) dokonania wszechstronnej kontroli odwoławczej, należytego rozważenia i ustosunkowania się do zarzutów obrazy prawa materialnego i przepisów postępowania, zawartych w apelacji prokuratora oraz wspierającej je argumentacji w uzasadnieniu środka odwoławczego, poprzez formalne stwierdzenie o ich niezasadności, w następstwie czego doszło do bezkrytycznego podzielenia przez Sąd Apelacyjny błędnego poglądu prawnego, zaprezentowanego w orzeczeniu Sądu Okręgowego w K. z dnia 21 czerwca 2018 roku, sygn. III K 155/17, w zakresie przynależności strukturalnej oraz trybu rozwiązania Wydziałów Łączności Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych, w tym Wydziału Łączności WUSW w K.;
- dowolnym uznaniu, iż podstawą ustalenia faktów są zebrane w postępowaniu odwoławczym orzeczenia innych sądów, podczas gdy Sąd Apelacyjny nie wykazał bliżej o które orzeczenia chodzi i czego mają dowodzić;
- dowolnym, bo wykraczającym w sposób oczywisty poza ramy art. 7 kpk przyjęciu, iż dowody przeprowadzone w postępowaniu odwoławczym to jest zestawienie statystyczne jednostek Milicji Obywatelskiej z lat 1983 - 1988, dokument Departamentu Kadr Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 27 grudnia 1989 roku oraz rozkaz personalny nr 076 z 31 lipca 1990 roku eksplikują tezę, iż Wydział Łączności, w którym J. K. pełnił służbę nie może być uznany za organ bezpieczeństwa, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej, i że w czasie relewanym z perspektywy przepisów tejże ustawy stał się jednostką terenową Milicji Obywatelskiej podległą Służbie Bezpieczeństwa, podczas gdy jednolite w tym zakresie stanowisko wyrażone uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2015 roku, sygn. III UZP 8/15 w sposób jasny i klarowny potwierdza, iż Zarząd Łączności i podległe mu Wydziały Łączności były organem bezpieczeństwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 2 ust. 3 ustawy lustracyjnej.”

Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w drugiej instancji Sądowi Apelacyjnemu w (...).

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Zasadny okazał się zarzut II w zakresie rażącego naruszenia standardu kontroli odwoławczej, co do postawionego w apelacji prokuratora Oddziałowego Biura Lustracyjnego w K. zarzutu naruszenia przepisów prawa materialnego, to jest art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej poprzez błędną wykładnię, dokonaną z pominięciem w pełni prawidłowego toku rozumowania i kwalifikacji prawnej przedstawionych przez Sąd Najwyższy w uchwale siedmiu sędziów z dnia 14 października 2015 roku o sygn. III UZP 8/15, skutkującą niesłusznym uznaniem, iż służba lustrowanego J. K. w latach 1984-1990 w Wydziale Łączności WUSW w K., nie była służbą w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu ustawy lustracyjnej.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że brak dowodów by uznać Wydział Łączności WUSW w K. mógł być uznany za organ bezpieczeństwa państwa w rozumieniu stosownych przepisów ustawy lustracyjnej. Dodatkowo Sąd odwoławczy przeprowadził rozbudowany wywód uzasadniający przekonanie, że z notatki Biura Organizacyjno-Prawnego M. z dnia 25 czerwca 1984 r. wynika jedynie propozycja podporządkowania wydziałów łączności nadzorowi organów Służby Bezpieczeństwa, a nie faktyczne włączenie w jej struktury. Sąd Apelacyjny nie podzielił ponadto zapatrywań wyrażonych w uchwale 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2015 r. (sygn. akt III UZP 8/15), odnośnie tego, czy wydziały łączności były jednostkami Służby Bezpieczeństwa w czasie utworzenia Urzędu Ochrony Państwa i czy z tą datą zostały rozwiązane. Powołując się na zarządzenie nr 043/90 Ministra Spraw Wewnętrznych z 10 maja 1990 r. w sprawie zaprzestania działalności Służby Bezpieczeństwa, które zostało wydane w celu wykonania art. 129 ustawy o Urzędzie Ochrony Państwa, a w którym wymieniono Zarząd Łączności, Sąd Najwyższy uznał, że w istocie wykazano, że stanowiły one część likwidowanej Służby Bezpieczeństwa. Sąd odwoławczy zaakcentował, że z punktu widzenia standardu dowodowego charakterystycznego dla k.p.k., odmiennie niż w postępowaniach z zakresu prawa pracy czy ubezpieczeń społecznych, sposób rozumowania kształtują zasady wyrażone w art. 5 k.p.k., co nie pozostaje bez

wpływu na niniejsze postępowanie. Ostatecznie uznał, że nie sposób było dowodowo wykazać tego, że na podstawie dokumentów i dostępnych analiz historycznych wydziały łączności były w istocie organami bezpieczeństwa państwa.

Prokurator Generalny obszernie rekapitułując sposób rozumowania Sądu Najwyższego w sprawie III UZP 8/15 wskazuje, że złożone wątki prezentowane na jego podstawie w apelacji nie zostały prawidłowo rozważone w orzeczeniu Sądu Apelacyjnego. Zagadnienie stanowiące kanwę zarzutu apelacji było także przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego w Izbie Karnej. W uchwale 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 2021 r. I KZP 12/20 uznano, że osoba, która pełniła w latach 1984-1990 służbę w Wydziale Łączności Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych i która na podstawie art. 149 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. Nr 30, poz. 179) z chwilą rozwiązania Milicji Obywatelskiej stała się policjantem, jest osobą, która pełniła służbę w organach bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz. U. z 2020 r. poz. 306). Sąd Najwyższy w tej uchwale argumentował w oparciu o przepisy szeregu aktów normatywnych regulujących m.in. status funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej, że „fakt nabycia z mocy prawa przez byłych funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej statusu policjantów w rozumieniu ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (...) nie oznacza, iż w sposób konieczny jednostki, w których wcześniej pełnili służbę, w szczególności zaś Wydziały Łączności Wojewódzkich Urzędów Spraw Wewnętrznych, nie stanowiły organów bezpieczeństwa państwa w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 5 oraz ust. 3 ustawy lustracyjnej (...) ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa (zob. w szczególności art. 131 ust. 2) zakłada, że w jednostkach szeroko rozumianej Służby Bezpieczeństwa pełniły obowiązki zarówno osoby posiadające status funkcjonariusza Służby Bezpieczeństwa, jak również funkcjonariusze Milicji Obywatelskiej. (...) art. 149 ust. 1 ustawy o Policji przewidywał jedynie, że z chwilą rozwiązania Milicji Obywatelskiej osoby mające status funkcjonariuszy MO (a niebędące wcześniej funkcjonariuszami Służby Bezpieczeństwa), z mocy ustawy stawały się policjantami, bez względu na to, w jakiej jednostce pełniły służbę. Dotyczyło to także osób pełniących służbę w Wydziałach Łączności Wojewódzkich

Urzędów Spraw Wewnętrznych, a zatrudnionych na etatach przynależnych do Milicji Obywatelskiej. Do osób takich nie miał bowiem zastosowania art. 131 ust. 3 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Urzędzie Ochrony Państwa, bowiem przepis ten odnosił się wyłącznie do funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa. Funkcjonariusze ci zostali zwolnieni ze służby z chwilą zorganizowania Urzędu Ochrony Państwa w miejsce rozwiązanej Służby Bezpieczeństwa.”

Sąd Najwyższy w niniejszym składzie podziela tezy i argumenty cytowanej uchwały. Jak wynika z jej uzasadnienia, kwestia przynależności Wydziałów Łączności do struktur organów bezpieczeństwa państwa nie jest, jak widzi to Sąd Apelacyjny wyłącznie zagadnieniem dowodowym. Nie można zatem poprzestać jedynie na analizie dokumentów historycznych oraz aktów wewnętrznych stosownych organów państwa i w tej optyce uznać, że zgodnie z regułami k.p.k. nie było możliwe konkluzywne przesądzenie czy wydziały łączności były przed 1990 rokiem klasyfikowane przez odpowiednie organy PRL jako elementy Służby Bezpieczeństwa (s. 10 uzasadnienia wyroku Sądu II instancji). Problem oceny czy spełniają one przesłanki z art. 2 ust. 1 pkt 5 i ust. 3 ustawy lustracyjnej stanowi problem interpretacji prawa materialnego w specyficznym kontekście normatywnym, tj. art. 149 ustawy o Policji oraz art. 131 ustawy o Urzędzie Ochrony Państwa oraz aktów wykonawczych wydanych w celu realizacji przekształceń służb PRL. Te przepisy współkreują treść ustawy lustracyjnej w interesującym na kanwie niniejszej sprawy wymiarze. Jak wskazał w cytowanej wyżej uchwale Sąd Najwyższy, istotne jest ustalenie, jak na moment likwidacji Służby Bezpieczeństwa i przekształcenia Milicji w Policję ustawodawca potraktował (zaklasyfikował) poszczególne jednostki organizacyjne w ramach rozwiązywanych/przekształcanych struktur. Zatem dokonać należy wykładni tych przepisów, a nie jedynie poprzestać na ocenie, czy sama PRL klasyfikowała wydziały łączności jako część Służby Bezpieczeństwa. Na tym polega naruszenie standardu kontroli odwoławczej, gdyż Sąd Apelacyjny nieadekwatnie odniósł się do zarzutów naruszenia prawa materialnego.

W ponownym postępowaniu Sąd odwoławczy zobowiązany będzie prawidłowo ocenić argumenty zawarte w apelacji a dotyczące problematyki wykładni prawa materialnego wskazywanego jako podstawa oceny oświadczeń

lustracyjnych. Uwzględnić należy także akcentowane w uchwale I KZP 12/20 zagadnienia ewentualnego błędu składającego oświadczenia co do przyporządkowania w strukturach państwa jednostki w jakiej służyli, zwłaszcza mając na uwadze rozbieżność w orzecznictwie sądów rozpoznających sprawy lustracyjne w czasie składania oświadczenia. Sąd Najwyższy wskazał, że „osoby te nie miały wpływu na przyporządkowanie Wydziałów Łączności w Wojewódzkich Urzędach Spraw Wewnętrznych do pionu Służby Bezpieczeństwa (co, w odniesieniu do tych Wydziałów, nastąpiło w 1984 r.), nigdy nie posiadały formalnego statusu funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa, zaś w niepodległej Polsce, z mocy samego prawa, uzyskały status policjantów. Wszystko to mogło wywołać u nich mylne przekonanie, że nie pełniły one służby w jednostkach Służby Bezpieczeństwa w rozumieniu ustawy lustracyjnej.” Natomiast uchwała III UZP 8/15 nie dotyczyła spraw z zakresu oświadczeń lustracyjnych i jej zastosowanie do niniejszej sprawy może mieć ograniczone znaczenie.